

Kazimiera Krakowiak, *Perspektywy wychowania językowego oraz edukacji dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu w Polsce*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2023, ss. 85

Pracę prof. dr hab. Kazimieri Krakowiak przeczytałam z wielką ciekawością, a zarazem z pełnym zaufaniem do Autorki. Bardzo trudno byłoby wskazać w Polsce inną osobę z tak ogromną wiedzą i doświadczeniem w obszarze surdopedagogiki i surdologopedii, z dorobkiem naukowym, który otworzył drogę przełomowym rozwiązaniom praktycznym, odmieniającym życie wielu osób z uszkodzeniami słuchu, pomagającym im urzeczywistnić potencjał rozwojowy, a to wszakże w edukacji najważniejsze. Pani prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak to autorytet dla pokoleń pedagogów i logopedów, specjalistów wywodzących się z różnych środowisk (i zaświadczających o Jej wybitnych dokonaniach /*Język i wychowanie. Księga jubileuszowa z okazji 45-lecia pracy naukowej Profesor Kazimieri Krakowiak*, pod red. E. Domagały-Zyśk, A. Borowicz i R. Kołodziejczyk, Wydawnictwo KUL, Lublin 2016; *Osoba z uszkodzeniem słuchu a współczesne tendencje w edukacji*, pod red. R. Kołodziejczyk, A. Borowicz i E. Domagały-Zyśk, z serii Nie Głos, ale Słowo..., tom siódmy, przygotowany z okazji 50 lat pracy naukowej Profesor Kazimieri Krakowiak i 35 lat metody fonogestów w Polsce, Wydawnictwo KUL, Lublin 2020, jak również szereg innych źródeł/).

We *Wstępie* Autorka jasno określa cele planowanej nowej publikacji, a także zamierzenia realizowane w poszczególnych jej częściach. Praca jest rezultatem uczestnictwa prof. Kazimieri Krakowiak w prowadzonych przy MEN od 2015 roku działaniach zespołów ekspertów, zajmujących się rozwiązaniami organizacyjnymi i prawnymi dotyczącymi wspierania rozwoju i kształcenia dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi (zwłaszcza związanymi z zagrożeniami niepełnosprawnością i z niepełnosprawnością). Z tego zapewne powodu, choć Autorka określa swoją pracę we *Wstępie* jako zbiór szkiców, w toku lektury oczywiste staje się, że to niezwykle ważna synteza, całościowe rozpoznanie problemu oparte na głębokich przemyśleniach, godzące teorię z praktyką. W przedmowie Autorka pisze, że opracowanie jest podsumowaniem doświadczeń gromadzonych przez ponad pół wieku i wskazuje, że świadectwo własnego doświadczenia jest główną podstawą treści książki. To wielka zaleta pracy, na równi z gotowością Autorki do dialogu, świadomej, że potrzebujemy „nowej usystematyzowanej wiedzy dotyczącej możliwości włączenia jak największej liczby osób z różnymi uszkodzeniami słuchu do wspólnot społecznych dobrze rozumiejących ich potrzeby i otwartych na udzielanie im wsparcia” (s. 12 tekstu), z powodu zmian, jakie nastąpiły w ostatnich dekadach w opiece medycznej, logopedycznej i pedagogicznej nad osobami z uszkodzeniami słuchu. Autorka określa swój zbiór szkiców jako próbę wskazania niektórych kierunków poszukiwania tej nowej wiedzy, ale Czytelnik otrzymuje tu dużo więcej. To bardzo konkretne ustalenia i istotne podpowiedzi, które mogą być podstawą zmian systemowych, rozwiązań praktycznych wdrażanych w nieodległej przyszłości.

Olbrymią wartość ma esej na temat perspektyw dwujęzycznej edukacji niesłyszących i słabosłyszących. Nie ma tu omówienia zagadnień podstawowych, ale tego nie potrzebują specjali-

ści, do których – pierwszoplanowo – adresowana jest publikacja. Jest za to wieloaspektowe omówienie kwestii kluczowych dla wychowania językowego i edukacji osób z uszkodzeniami słuchu. Czytelnik otrzymuje bardzo spójny wywód, wzorcowo uporządkowany formalnie (1. Podstawowe założenia; 2. Uzasadnienie potrzeby nowych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych w edukacji dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu; 3. Potrzeba oraz istota dwujęzycznej edukacji dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu; 4. Typologia form edukacji dwujęzycznej; 5. Metody wychowania językowego i nauczania języka polskiego; 6. Pytania i dylematy dotyczące rozwiązań organizacyjnych edukacji oraz doboru metod nauczania dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu do ich potrzeb), zakończony zestawieniem wniosków i postulatów. Taki sposób prezentacji zagadnień pozwala włączyć się do dyskusji specjalistom, którzy czują potrzebę rozważenia wybranych problemów (mając być może kontrargumenty), sprzyja dialogowi o konkretnych zjawiskach, uporządkowaniu debaty i ukierunkowaniu jej na wypracowanie najbardziej zasadnych sposobów postępowania w przypadku uszkodzeń słuchu. To ważne, że Autorka w swym omówieniu sygnalizuje kwestie sporne, uwzględnia zagadnienia trudne (odpowiednio do zapowiedzi zawartej w tytule tej części pracy: *Perspektywy i dylematy edukacji dwujęzycznej niesłyszących i słabosłyszących*). Swoje stanowisko przedstawia jasno (a opiera się ono na doskonałej znajomości problemów rozpoznawanych przez badaczy w aspekcie teoretycznym i w praktyce już od kilkuset lat), wskazuje nowe perspektywy dla osób z uszkodzeniami słuchu, mając na względzie znaczące zmiany zachodzące w ostatnich dekadach, np. w opiece medycznej. Co ważne, osobom bez gruntownej wiedzy oraz doświadczenia zawodowego i osobistego trudno byłoby ocenić wagę zachodzących obecnie zmian (przykładowo: łatwo można ulec złudzeniu, że postęp w naukach medycznych, rozwój technologii, zasadniczo rozwiązuje problemy z przyswajaniem języka, mową, warunkowane uszkodzeniem słuchu). W ostatnich latach zmienia się sytuacja osób urodzonych z uszkodzeniami słuchu (w stosunku do wcześniejszych pokoleń), na co muszą być otwarci specjaliści wykształceni w poprzednich dekadach, tak jak i ich młodszy koledzy, jeśli chcą korzystać z doświadczeń poprzedników i wdrażać zmiany zasadne. W recenzowanej pracy nie brakuje wskazań na nietrafne opinie o funkcjonowaniu osób z uszkodzeniami słuchu pojawiające się w dyskursie społecznym, na błędne rozumienie zjawisk, Autorka uczyła na to, co jest modą, nie zaś racjonalnym rozwiązaniem, wartym upowszechnienia. Sądzę, że przedstawione przez Autorkę propozycje rozwiązań podstawowych problemów w edukacji osób z uszkodzeniami słuchu specjaliści ocenią jako najlepsze z możliwych – najlepsze dla osób z uszkodzeniami słuchu właśnie.

Artykuł *Cel i warunki skuteczności stosowania Metody Fonogestów* stanowi dopełnienie poprzedniego tekstu o w pełni zasadną propozycję metody wychowania językowego, umożliwiającą zmianę strategii budowania relacji między niesłyszącymi dziećmi a słyszącymi rodzicami. Sama Metoda Fonogestów jako sposób udostępniania języka osobom z uszkodzeniem słuchu w opinii wielu osób (w tym Recenzenta) jest rozwiązaniem genialnym, to dokonanie prof. Kazimierzy Krakowiak, na gruncie języka polskiego, trzeba w pełni wykorzystać w praktyce. W tej pracy Autorka omawia Metodę Fonogestów, porządkując kluczowe zagadnienia i pokazując jej szczególne walory. Objasnia istotę trudności dziecka z uszkodzeniem słuchu, a charakteryzując Metodę Fonogestów, finalnie przedstawia psychopedagogiczne wyjaśnienie skuteczności jej stosowania oraz wskazuje przyczyny trudności w upowszechnianiu tej metody w naszym kraju. Przyjęty przez Autorkę sposób omówienia zagadnień sprzyja merytorycznej dyskusji, jeśli mogłaby ona zaistnieć z myślą o wdrażaniu konkretnych rozwiązań systemowych, które stają się coraz bardziej potrzebne osobom sięgającym po „dar języka” (by użyć słów prof. Kazimierzy Krakowiak).

Tekst pt. *Kilka uwag o modułowo-warstwowej strukturze podstawy programowej kształcenia ogólnego*, w którym Autorka w zdecydowany sposób wyraża opinię o wadliwie funkcjonującym w naszym kraju systemie edukacyjnym, jest inspirujący. Nie odnajduje się w tym systemie wszakże wiele dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, również dzieci o zdolnościach ponadprzeciętnych. To wspólny problem wielu uczniów, z rozmaitych powodów. Stale

powiększa się grupa uczniów, których rodzice decydują się na nauczanie domowe czy zmuszeni są szukać specjalnej oferty edukacyjnej w ramach szkolnictwa prywatnego. Uwagi formułowane przez Autorkę mają więc charakter uniwersalny. Istnieje pilna potrzeba głębokich zmian systemowych, by kolejne pokolenia uczniów nie były pokoleniami straconymi. To istotne, że obecnie osoby doświadczające różnych trudności w komunikowaniu się zaczynają mocno poszukiwać własnego miejsca w społeczeństwie, przy wsparciu innych osób, także w naszym kraju (by wspomnieć oferowane w Uniwersytecie SWPS pierwsze na świecie studia podyplomowe: Neuroróżnorodność w miejscu pracy – inkluzywna rekrutacja i zarządzanie, które mają pomóc wspierać w procesie rekrutacji i potem w miejscu pracy osoby m.in. w spektrum autyzmu, z ADHD, z zaburzeniami psychicznymi, z dysleksją, z dyskalkulią, postrzegane dotąd wyłącznie przez pryzmat ich ograniczeń – te osoby mogą być włączane do zespołów pracowniczych, redukowanie barier komunikacyjnych ma pozwolić wykorzystać ich kompetencje, często wyjątkowe). Osoby z uszkodzeniami słuchu to szczególnie grupa osób, w żaden sposób nie da się jednak uzasadnić, że dla tej właśnie grupy wypracowanie nowych rozwiązań w systemie edukacji byłoby znacznie trudniejsze niż dla innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, czy tego, że potem niemożliwe byłoby redukowanie barier na etapie pracy zawodowej.

Pracę dopełnia artykuł polemiczny dotyczący nieporozumień zaistniałych w sprawie edukacji włączającej. Zdaniem Recenzenta ważne jest, by mimo sporów wokół edukacji osób z niepełnosprawnościami włączającej Czytelnik pozwolił sobie na spokojną lekturę książki, a w debatach z osobami z różnych środowisk wykorzystywał rzetelną wiedzę zawartą w tej publikacji. To istotne, że Autorka dostarcza argumentów służących merytorycznej dyskusji o problemach dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu, takiej dyskusji nie służą bowiem spory ideologiczne toczone obecnie w Polsce w skali wcześniej niespotykanej i w niespotykany wcześniej sposób (pod byle pretekstem, także przez osoby nie tyle bez wiedzy eksperckiej, co bez podstawowej wiedzy na temat problemów, które chcą rozstrzygnąć).

Bardzo ważne jest to, że w przygotowanym zbiorze tekstów osoba z uszkodzeniem słuchu niezmienne pozostaje podmiotem, a Autorka potrafi dać nadzieję, że edukacja niewyłączająca może stać się w naszym kraju trwałym osiągnięciem współczesnej epoki. Wniosek końcowy Recenzenta, natury ogólnej, dotyczy konieczności wypracowania nowych rozwiązań w systemie edukacji – dalsze niezwłoczne działania w tym zakresie są niezbędne – z zaangażowaniem specjalistów o najwyższych kompetencjach i nie można nie wykorzystać należycie dorobku prof. Kazimiera Krakowiak, Jej samej w roli eksperta, także dorobku Jej współpracowników, zespołu sukcesywnie poszerzającego wiedzę o funkcjonowaniu osób z uszkodzeniami słuchu, rozwijającego refleksję nad ich językiem na poziomie najwyższym w Polsce. Tego nie można zaniedbać. Tego nie można stracić.

Recenzent jest w pełni przekonany, że praca prof. Kazimieri Krakowiak winna być obowiązkową lekturą dla wszystkich osób zajmujących się dziećmi i młodzieżą ze szczególnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.

dr hab. Aneta Domagała, prof. UMCS
Katedra Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie